

УДК 930

DOI10.24412/2413-2004-2022-3-46-53

**ТАШАККУЛ ВА ТАҲКИМИ МАҚОМОТИ
МИЛИТСИЯ ДАР ШИМОЛИ
ТОҶИКИСТОН**

Юсуфзода Азимҷон Юсуф, номзади
илмҳои таърих, сардори кафедраи
фаъолияти оперативӣ ҷустуҷӯии
факултети № 4 Академияи ВКД Ҷумҳурии
Тоҷикистон, полковники милитсия
(Тоҷикистон, Хуҷанд)

**СТАНОВЛЕНИЕ И УКРЕПЛЕНИЕ
ОРГАНОВ МИЛИЦИИ В СЕВЕРНОМ
ТАДЖИКИСТАНЕ**

Юсуфзода Азимджон Юсуф, канд. истор.
наук, начальник кафедры оперативно-
розыскной деятельности факультета №4
Академии МВД Республики Таджикистан,
полковник милиции (Таджикистан,
Худжанд)

**FORMATION AND
CONSOLIDATION OF MILITIA
BODIES IN NORTHERN
TAJIKISTAN**

Yusufzoda, Azimjohn Yusuf, candidate of
historical sciences, head of the department of
operative-investigative activity of faculty №4
under the Academy attached to Home Affairs
Ministry of Tajikistan Republic, colonel of
militia (Tajikistan, Khujand) **E-MAIL:**
hokiroev-1966@mail.ru

Вожаҳои калидӣ: КХКД (Комиссариати халқии корҳои дохилӣ), милитсия, шуъбаи кофтуковӣ-ҷиноятӣ, ташакулёбӣ, рушд, инқилоби Октябр, Ҳокимияти ишғравӣ, Шуро, уезд, Низомнома, коргару деҳқон, босмачигарӣ

Қайд шудааст, ки таърихи ташаққули мақомоти милитсия дар ш. Хуҷанд, атрофи он ва дигар ноҳияҳои шимолӣ Тоҷикистон бевосита ба ғалабаи Инқилоби Октябр вобаста аст. Таъкид гардидааст, ки дар солҳои аввали ҳокимияти ишғравӣ ноҳияи Ашт аз лиҳози маъмурӣ ба ҳайъати уезди Намангонӣ вилояти Фарғонаи ҶМШС Туркистон дохил мешуд, бинобар ин мақомоти милитсияи ноҳияи мазкур дар ҳайъати уезди Намангон таъсис ёфта буд. Ҳамчунин ташаққули милитсияи ноҳияи Канибодом ва Исфара дар ҳайъати мақомоти милитсияи уезди Қўқанди вилояти Фарғона сурат гирифтааст. Дар асоси додаҳои бойгонӣ пойгоҳи моддӣ ва аслиҳаи дастаҳои милитсия муайян карда шудаанд. Қайд шудааст, ки милитсияи уезди Хуҷанд дар ихтиёр 16 намуди аслиҳа, аз ҷумла милтиқи панҷтираи русӣ, берданка, яроқҳои англисӣ, фаронсавӣ, амрикоӣ, австриягӣ, туркӣ ва японӣ дошт. Саҳми мақомоти милитсия дар мубориза зиддӣ босмачиён инъикос ёфтааст. Таъкид мегардад, ки таҷрибаи дар раванди ташаққули милитсияи коргару деҳқон андӯхта аҳаммияти калони амалӣ ва ахлоқӣ дошта, метавонад барои беҳтар намудани фаъолияти мақомоти ҳифзи тартиботи ҳуқуқӣ мавриди истифода қарор гирад.

Ключевые слова: НКВД (Народный комиссариат внутренних дел) милиция, отделения уголовного розыска, становление, развитие, Октябрьская революция, советская власть, Совет, уезд, Положение, рабочие, крестьяне, басмачество

Проведен историко-правовой анализ формирования и развития деятельности милиции в Северном Таджикистане и создания Комиссариата внутренних дел в данном регионе. Отмечается, что история становления органов милиции в г. Худжанде, его окрестностях и в других районах Северного Таджикистана непосредственно связана с победой Октябрьской революции. Подчеркивается, что в первые годы советской власти Аштский район административно входил в состав Наманганского уезда Ферганской области Туркестанской АССР, поэтому органы милиции этого района были созданы в составе милиции Наманганского уезда. Точно так же становление милиции Канибадамского и Исфаринского районов происходило в составе органов милиции Кокандского уезда Ферганской области. На основе архивных данных выявлены материальная база и вооружение милицейских отрядов. Так, отмечается, что милиция Ходжентского уезда имела в своём распоряжении 16 видов оружия, в том числе берданки, пятиразрядные русские ружья, а также английские, французские, американские, австрийские и турецкие ружья. Освещается вклад органов милиции в борьбу против басмачей. Подчеркивается, что исторический опыт, накопленный в процессе становления рабоче-крестьянской милиции, имеет большое практическое и нравственное значение и может быть использован для улучшения деятельности органов охраны правопорядка.

Key-words: PCIA (People's Commissariat of Internal Affairs), militia, sections of criminal-investigative department, formation, development October revolution, Soviet power, Soviet, uyezd (the smallest administrative-territorial unit in the Russian empire), Provision, workers and peasants, **basmachestvo** (anti-Soviet movement in Middle Asia)

The article dwells on a historico-legal analysis of such issues as formation and development of militia activities in Northern Tajikistan, creation of the commissariat of internal affairs in this zone. It is underscored that the history of militia bodies formation in Khujand, its environs and other areas of Northern Tajikistan is directly connected with the victory of the October Revolution. It is emphasized that in the early years of the Soviet power Asht rayon (administrative-territorial unit of the USSR) was administratively included to Namangan uyezd (the smallest administrative territorial unit remined from the Russian empire and cancelled by the Soviet power later on) of Ferghana oblast of Turkestan Autonomous Republic (dismantled during subsequent periods); thereby, militia bodies of the area in question were created being appertained to Namangan uyezd. In the same mode there were formed militia bodies in Konibodom and Isfara rayons; the latters being included earlier into Kokand uyezd which appertained to Ferghana oblast. Designing on the premise of archival data, the author of the article elicited the logistic base and ammunition of militia detachments. Thus, it is mentioned that the militia of Khodzhent uyezd had 16 types of arms at its disposal including fifth rank guns, Berdan rifles, foreign weapons (English, French, American, Austrian, Turkish). The contribution of militia bodies into the fight against basmaches is also highlighted. It is stressed that the historical experience accumulated in the process of the formation of the militia of workers and peasants is of great practical and moral importance, it may be used for improvement of the activities implemented by law enforcement bodies.

Ташаккул ва рушди макоми милисия дар шимоли Тоҷикистон бо барқарор ёфтани Ҳокимияти шуравӣ дар минтақаҳои Туркистон робитаи кавӣ дорад. Раванди инкишофи фаъолияти милисия дар худуди шимоли Тоҷикистон дар тӯли он солҳо бо чараҳои ҳаёти иҷтимоию иқтисодӣ ва сиёсии Давлати шуравӣ сурат мегирифт.

Дар сарчашмаҳои гуногун рафти барқароркунии Ҳукумати шӯравӣ дар ҳудуди Тоҷикистони Шимолӣ бо сабабҳои гуногун яхела инъикос ва арзёби намешуданд. Мақсад ва вазифаҳои ҳокимияти нав ба аҳолии аз ҷиҳати саводноқӣ ақибмондаи вилоят нофаҳмо буда, мардуми таҳҷой бисёртар ба тарғиботу ташфиқоти сарватмандон ва руҳониёни маҳаллӣ боварӣ доштанд. Дар рафти барқароркунии Ҳокимияти шӯравӣ хусусиятҳои динӣ ва маҳаллии аҳолии таҳҷойи шимолӣ Тоҷикистон ба эътибор гирифта нашуда, бо таври механикӣ таҷрибаи барқароркунии Ҳокимияти шӯравӣ дар маҳалҳои гуногуни Русия истифода гардид.

Соли 1917 дар ҳудуди Тоҷикистони Шимолӣ муҳолифини Ҳукумати шӯравӣ, ки мусаллаҳбуданд, зиёд буда, дар дастаҳои гуногун муттаҳид ва аз ақидаҳои сиёсии мухталиф ҷонибдорӣ мекарданд, гирд омада буданд. Баъд аз барҳам додани политикаи подшоҳӣ дар Тоҷикистони Шимолӣ барои нигоҳ доштани тартибот зарурати ташкил кардани ҳокимияти давлатӣ пайдо гардида буд. Дар ибтидо отрядҳои ихтиёрии милитсия пайдо гардиданд, ки дар шароити набудани пояи ҳуқуқӣ, ки фаъолияти онҳоро ба танзим мебаровард, амал мекарданд.

Дар давраи солҳои 1917-1929 милитсияи Тоҷикистони Шимолӣ роҳи дарозро аз отрядҳои ихтиёрии милитсия сар карда, то сохтори давлатӣ тай намуд, ки фаъолияти он мувофиқи қонунҳои амалкунанда ба роҳ монда шуда, зеро назорат қарор дошт.

Дар шароити Тоҷикистони муосир бисёр ҷанбаҳои таҷрибаи таърихӣ, ки дар раванди фаъолияти милитсияи коргару деҳқон андӯхта шудаанд, аҳамияти калони сиёсӣ амалӣ ва ахлоқӣ доранд ва метавонанд, имрӯз барои беҳтар намудани фаъолияти мақомоти ҳифзи ҳуқуқ мавриди истифода қарор гиранд. Истифодаи таҷрибаи таърихӣ ташаккулёбӣ ва рушди милитсияи тоҷикро бидуни ба назар гирифтани қолабҳои идеологӣ, ки ба давраи шӯравӣ хос буд, амалӣ гардонид, воқеаҳои он замонро беғаразона таҳлил кардан зарур аст.

Аз давраҳои қадим то инқилоби Октябр хизмати полисӣ дар сарзамини қадимиву аҷдодии мо арзи вучуд карда буд. Ҳангоми омӯзиши падидаҳои аввали хизмати полисӣ дар замони давлати қадимаи Ҳахоманишиҳо, хизмати полисӣ дар давраи давлати Сомониён, Темуриён ва хонигариҳои Осиёи Миёна аз охири асри XVIII то ғалабаи Инқилоби Октябр маълумот гирифта мумкин аст.

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, мӯхтарам Эмомалӣ Раҳмон барои тақвияти рӯҳияи созандагӣ, бузургдошти хотираи аҷдодонамон, дар асари худ «Тоҷикон дар оинаи таърих. Аз Ориён то Сомониён» таъкид кардаанд: «...давлати Сомониёнро ба ҳеҷ ваҷҳ оғози давлату давлатдорӣ тоҷикон хондан раво нест. Зеро халқи тоҷик то аҳди Сомониён силсилаи давлату давлатдорӣро бунёд гузошта, дар ҳудуди Осиёи Миёна ҷун қадимтарин миллат шинохта шудааст ва саҳифаҳои нахустини фарҳангу тамаддуни аҳди қадимро дар ин сарзамин тарҳрезӣ ва поягузорӣ кардааст». (2,с.6).

Яке аз мавзӯҳои муҳими таърихӣ мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ин таърихӣ милитсияи тоҷик ба ҳисоб меравад, зеро маҳз аз ғалабаи Инқилоби Октябр, ташкилҳои милитсияи шӯравӣ дар ноҳияҳои шимолӣ Тоҷикистон оғоз меёбад, ки ба ин Декрет «Дар бораи милитсияи коргарӣ» аз 10 ноябри соли 1917 мусоидат карда буд.

Ба зами ин ҳангоми омӯзиши ташкилҳои милитсияи шӯравӣ дар маркази Тоҷикистони шимолӣ шаҳри Хучанд ва ноҳияҳои атрофи он Қистақуз(Хистеварз), Ғӯлакандоз ва Сулукта, Ҷротеппа(Истаравшан) Ашт, Конибодому Исфара аз моҳи октябри соли 1918 то моҳи майи соли 1919 маълумот дода шудааст (3,с.14).

Ҳангоми омӯзиши ин мавзӯ дар бораи душвориҳо дар роҳи таъсиси милитсия, дар бораи нахустин ташкилкунандагони милитсияи шӯравӣ ва аввалин занҳои милитсионерони тоҷик маълумот дода мешавад.

Бо ғалабаи инқилоби Октябр дар Петроград 25 октябри соли 1917, чунин воқеаҳои инқилобӣ дар кишвари Туркистон низ ба вуқӯъ омаданд. Нахустин шуда коргарону

аскарони шаҳри Тошканд 28 октябри соли 1917 ба шӯриши ярокнок баромада, 1- ноябри соли 1917 ғалаба қарданд ва ҳокимият дар шаҳр ба ихтиёри Шӯроҳо гузашт.

11 ноябри соли 1917 дар маҷлиси якҷояи васеи Шӯрои вакилони коргарон ва аскарон ва «Иттифоқи меҳнатқашони мусулмон» дар Хучанд Ҳокимияти Шӯроҳо ғалаба қард ва ҳокимиятро ба даст гирифт.

Баъди ғалабаи Инқилоби Октябр, ташкили милитсияи шӯравӣ дар ноҳияҳои шимолӣ Тоҷикистон дар раванди ташкили милитсия дар ҶМШС Туркистон давом мекард, зеро он як қисми таркибии Туркистон ба ҳисоб мерафт.

Аз сабаби он, ки Туркистон қисми ҷудонопазири Федератсияи Русия буд, ташкили милитсия аз рӯи намунаи Русияи шӯравӣ амалӣ мегардид.

1 майи соли 1918 Комиссариати халқии корҳои дохилии ҶМШС Туркистон таъсис гардид. Аз ҳамин давра сар қарда, дар ҳамаи шаҳру уездҳо ва вилоятҳои Ҷумҳурии Мухтори Шӯравии Сотсиалистии Туркистон, ки ба он ноҳияҳои шимолӣ Тоҷикистон низ шомил буданд, мақомоти милитсия ба фаъолият шурӯъ қард.

Масалан, 19 июни соли 1918 Шӯрои уезди Хучанд дар бораи таъсиси милитсия қарор қабул намуд.

Ҳанӯз 16 октябри соли 1918 сардори милитсияи уезди Хучанд ба Кумитаи иҷроияи марказӣ маълумот дод, ки мувофиқи штати Комиссариати корҳои дохилӣ дар Хучанд мақомоти милитсия созмон ёфтааст. Дар муддати як сол, яъне то 12 майи соли 1919 милитсияи шӯравӣ дар тамоми ҳудуди уезди Хучанд созмон дода шуд.

Аз ташкили милитсия дар уезди Хучанд дар рӯзҳои нахустини барқарор шудани Ҳокимияти шӯравӣ он рақам гувоҳӣ медиҳад, ки 5 декабри соли 1917 Комиссари вилояти Самарқанд, ки уезди Хучанд ба ҳайати он шомил буд, фармон дод, ки ба ҳар ҷамоати деҳот ва ба комиссарҳои волостӣ як нафари милитсионерони савора ҷудо кунанд. Ин далели фаъолияти милитсия дар уезди Хучанд буд.

Соли 1918 қувваҳои мусаллаҳ дар қаламрави шаҳри Хучанд амал мекарданд, дастаҳои милитсия уездӣ ва муҳофизати халқӣ ташкил доданд, тартибот ва амният дар Хучанд шабу рӯз, махсусан шабона ҳифз қарда мешуд.

Отрядҳои ихтиёрии милитсия, ҳамчунин дар Қистакӯз ҳоло (Хистеварз) иборат аз 25 нафар, дар Ғўлакандоз иборат аз 42 нафар амал мекарданд.

Ба ғайр аз ин дар уезди Хучанд отряди милитсияи ихтиёрии қирғизӣ мавҷуд буд, ки он 105 нафар аъзо ва дар қарибии қони ангишти Сулукта маскан дошт.

Аввалин отрядҳои милитсия чун дар дигар шаҳру ноҳияҳо дар Ўротеппа (ҳоло Истаравшан) дар шакли дружинаҳои халқӣ созмон ёфтанд. Милитсия тартиботи инқилоби ва беҳатарии ҷамъиятиро ҳифз намуда, оиди барқарор ва мустаҳкам намудани Ҳокимияти Шӯравӣ дар Ўротеппа (ҳоло Истаравшан) моҳи июни соли 1918 ҳиссаи қалон гузошт.

Ноҳияи Ашт ҳамон замон аз ҷиҳати маъмурӣ ба ҳайати уезди Намангони вилояти Фарғонаи Ҷумҳурии Мухтори шӯравӣ Сотсиалистии Туркистон дохил мешуд. Аз ин рӯ таъсиси милитсияи Ашт ба созмонёбии милитсияи уезди Намангон робита дошт. Охирҳои соли 1918 мақомоти милитсия дар ноҳияи Ашт таъсис ёфт ва ба ҳайати он 30 нафар мардони часур шомил гардиданд.

Ташкили милитсияи ноҳияҳои Қонибодому Исфара ба ташкили мақомоти милитсияи уезди Қўқанди вилояти Фарғона ҳамбастагӣ дошт.

Дар Қонибодом шӯъбаи ноҳиявии милитсия ханӯз охирҳои соли 1918 ба фаъолият шурӯъ қард. Яке аз поягузори милитсияи Қонибодом Комил Ёрматов буд, ки минбаъд ҳамчун кинорежиссёри машҳури шӯравӣ фаъолият бурдааст (4, с.50).

Дар Исфара нахустин отрядҳои милитсияи ихтиёрий ибтидои соли 1918 дар рафти муборизаҳо бар зидди «Мухторияти Қўқанд» таъсис ёфт. Баъди барҳам хӯрдани он

аллакай дар охирҳои соли 1918 дар Исфара ҳам шӯъбаи ноҳиявии милитсия ташкил гардид. Дар мустаҳкам намудани милитсияи Исфара саҳми мардикори бадахшони Муборакқадам (ному насаби аслиаш Аҳмадхон Саидхонов) ниҳоят бузург аст.

Далелу санадҳои зикршуда шаҳодат медиҳанд, ки пас аз қабули қарори Комиссариати халқии қорҳои дохилии Россияи шӯравӣ «Дар бораи милитсияи қоргарӣ» аз 10 ноябри соли 1917 дар давоми 7-8 моҳи баъди таъсисёбии милитсия дар шаҳр маркази шимолӣ Тоҷикистон – Хучанд, яъне аз октябри соли 1918 то моҳи майи соли 1919 милитсияи шӯравӣ дар тамоми ҳудуди уезди Хучанд сомон дода шуд.

Солҳои аввали таъсиси милитсия дар шароити ниҳоят душвор мегузашт, зеро он дар шароити муборизаҳои шадиди синфӣ ҷараён дошт.

Аз тарафи дигар дар тамоми маҳалҳо норасоии кадрҳои баландиҳтисос, яроқ, лавозимоти ҷангӣ, сарулибос ва санадҳои меъёрӣ- ҳуқуқӣ эҳсос мегардид.

Дар асоси қарори Шӯрои Ҷарбӣ – инқилобии fronti Туркистон сардори Идораи асосии милитсияи Комиссариати халқии қорҳои дохилии Туркистон қарор қабул кард, ки мувофиқи он ба тамоми мақомоти милитсия иҷозат дода шуд, ки яроқ ва аспҳои аз босмаҷиён гирифташонро дар ихтиёри худ монанд ва дар ғайрияти ҳаррузаи худ истифода баранд.

Аз рӯи ҳуҷжатҳои бойгонӣ маълум мешавад, ки дар ихтиёри милитсияи уезди Хучанд 16 намуди яроқ ба монанди милтиқи 5 тираи русӣ, берданка, яроқҳои англисӣ, фаронсавӣ, амрикоӣ, австриягӣ, туркӣ ва японӣ мавҷуд буданд (5, с.11).

Дар ташкил ва мустаҳкам намудани мақомоти милитсияи шӯравӣ дар шимоли Тоҷикистон – Мирмухтор Мирзоаҳмадов, Ҳайдар Усмонов, Комил Ёрматов, Бобо Содиков, Дадомат Турсунов, Миряхё Аминов, Қутбиддин Начмиддинов, Раҳимбердӣ Эгамбердиев, Аҳмадхон Саидхонов (Муборакқадам), Абдуқодир Раҳимбоев ва дигарон саҳми босазо гузоштаанд. Фарзандони ҷасури халқи тоҷик барои ҳаёти осоиштаи мардуми кишвар ва пешрафти шаҳру ноҳияҳо заҳмати зиёде кашида, ҷонбозиҳо кардаанд.

Он замон дар ноҳияҳо дастаҳои мусаллаҳи Эргаш, Ҳомид, Лаҳад Маҳсум, Раҳмонкул, Холбӯта барин босмаҷиён амал мекарданд. Ҳучуми ғоратгарон ва бедодгарҳои ин гурӯҳҳо нафрати мардуми осоиштаро бедор карда, онҳоро ба мубориза бармехезонид. Бо мақсади пурзӯр намудани мубориза алайҳи ин гурӯҳҳо бо қарори анҷумани 2-юми Шӯрои шаҳри Хучанд дар шаҳр отряди савораи милитсия ташкил ёфт. Аз моҳи январӣ соли 1921 сардори ин отряд Ҳайдар Усмонов таъин гардида, бар зидди босмаҷигари муборизаи беамон бурданд (6, с.58-60).

Агар ба гузаштаи таърихи милитсия назар афканем ба мо маълум мегардад, ки ба вазъияти душвор нигоҳ накарда дар тамоми ҳудуди шимоли Тоҷикистони охирҳои соли 1918 шӯъбаҳои милитсия ташкил карда шуда буданд, ки соли 1919 давраи муътадили мустаҳкамкунии пояи моддӣ ва ташкилию ҳуқуқӣ шӯъбаҳо ба шумор мерафт. Масалан, 26-июни соли 1919 КХКД ҚМШС Туркистон «Низомнома дар бораи милитсияи қоргару деҳқон ҚМШС Туркистон»-ро бароварда моҳи июли ҳамин сол «Низомнома дар бораи ташкил намудани шӯъбаи кофтукови ҷинойтии ҚМШС Туркистонро» қабул намуд, ки дар асоси он дар марказ Раёсати кофтукови ҷинойтӣ ва дар шаҳру ноҳияҳо бошад шубаҷаҳои кофтуковӣ ҷинойтӣ ташкил гардида амал мекарданд (7, с.18).

Соли 1920 ба ҳайати ҚМШС Туркистон ворид гардидани Ҷумҳурии халқии Шӯравии Бухоро, дар сохтори Комитети Иҷроияи Марказӣ (КИМ) комиссияи ғавқуллодаи диктаторӣ оид ба қорҳои Бухорои Шарқӣ таъсис дода шуда буд, ки вазифаи он аз мубориза бар зидди аксулинқилобчиён, ки ба муқобили Ҳукумати Шӯравӣ мубориза мебарданд ва инчунин қор оид ба муътадилсозии ҳолати сиёсӣ ва иқтисодӣ иборат буд. Дар ин давра аъзоёни комиссияи номбаргардида, барои ба даст овардани ахбор гоҳ-гоҳ роҳҳои

тарсонидан ва таҳдиди намудани шахрвандонро истифода мебарданд. Баъдтар ин комиссия барҳам дода шуд. (9,с.23).

Ба сарраёсати милитсия, роҳбарии милитсияи ҷумҳурӣ ва назоратӣ аз болои фаъолияти он вогузор карда шуд. То соли 1924 дар сохтори сарраёсати милитсия шӯъбаҳои зерин вучуд доштанд:

- Шӯъбаи нозирот (инспекторский отдел);
- Шӯъбаи уездӣ – шаҳрии милитсия;
- Шӯъбаи таъминот;
- Шӯъбаи кофтуковӣ-чиноятӣ;
- Котиботи умумӣ.

Моҳи сентябри соли 1924 сессияи сеюми ғайринавбатии КИМ Туркистон қарор дар бораи тақсмоти ҳудудии Осиёи Миёнаро қабул намуд, ки дар натиҷа КХКД Ҷумҳурии Туркистон ва ҳама сохторҳои он, аз ин ҷумла шӯъбаи кофтукови чиноятӣ 23 ноябри соли 1924 барҳам дода шуданд.

Қайд кардан мумкин аст, ки дар давраи солҳои 1924-1929 милитсияи шӯравӣ мақоми давлатии ҳифзи тартиботи ҷамъиятӣ буд, ки ба асосҳои ягонаи ташкилӣ таъяс мекард. Ба мақсади мубориза бо босмаҷигарӣ соли 1926 бар зами милитсияи мунтазам дар Тоҷикистони Шимолӣ милитсияи ғайримунтазам ташкил карда шуд, ки он соли 1927 барҳам дода шуд.

Дар давраи сохтмони сотсиалистӣ дар ҶМШС Тоҷикистон милитсия бо дастаҳои босмаҷиён ва чинояткорон мубориза мебард, шарикони онҳоро дар байни аҳоли ва мақомоти давлатӣ ошкор мекард дар маҳалҳои аҳолинишин посбонӣ карда, ҳаёти осоиштаи аҳолиро муҳофизат менамуд.

Ба зиммаи қормандони милитсияи Тоҷикистони Шимолӣ мисли дигар минтақаҳои ҶМШС Тоҷикистон мубориза бо бюрократизм ва ришваситонӣ, ошкор сохтану муайян намудани тақдирӣ минбаъдаи кӯдакони бепарастор, тафтиши парвандаҳои ҷиноӣ, аз ҷумла зидди асорати занон, саботаж ва ҷиноятҳои иқтисодӣ вогузор шуда буд.

Дар ташкили милитсияи ин давра ва низоми тарбияи кадрҳо принсипи асосӣ қонунияти инқилобӣ ба шумор мерафт. Ашхосе, ки ба сабаби қонунвайронқунонии гуногун аз милитсия хорич шуда буданд, дар рӯйхати махсус сабти ном мешуданд ва ин рӯйхат ба ҳамаи ҷузъу томҳои милитсия ирсол мегардид. Дар ҳуҷҷатҳои ҳуқуқии он давра сухан дар бораи зарурати алоқии қормандони милитсия бо аҳоли, аз меҳнатқашон гирифтани ёрию дастгирӣ, дар бораи интиҳобу ҷалби намоёндагони бовиҷдон ва содиқи қоргарону деҳқонон ба сафи милитсия меравад.

Дар фаъолияти худ қормандони милитсияи тоҷик ба қарорҳои мақомоти маҳаллии ҳокимият таъяс мекарданд. Соли 1929 милитсияи ҷумҳурӣ беш аз пеш фаъол гардида, аломатҳои намоёндаи ҳокимиятӣ давлатиро қасб мекард, зеро ба милитсия вазифаҳои амалигардонии назорат ва иҷроӣ қоидаҳои хизмат дар муассисаҳои давлатӣ, сабти ном ва баҳисобгирии ҷомеаҳои динӣ, додани иҷозатномаҳо ба ташкил қардани анҷуманҳои ҷомеаҳои динӣ вогузор шуда буд. Милитсия ҳамҷунин назорати маъмурӣ ва тафтиши фаъолияти қорхонаҳои полиграфиро амалӣ мегардонид, фуруши ротапринт, линотип ва дигар мошинҳои ҷопӣ, ҳуруфи полиграфӣ, техникаи нусхабардор, аслиҳаи сардро тафтиш мекард. Милитсияи ҶШС Тоҷикистон дар татбиқи қарорҳои ҳуқуқат ширкат меварзид, муҳолифони қоллективониро фош мекард.

Ҳамин тариқ, дар асоси таҳлилу тадқиқи фаъолияти мақомоти милитсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, алалҳусус минтақаи шимолӣ он фаъолияти мақомоти мазқурро ба ду давра ҷудо қардан мумкин аст:

Давраи ташаққули мақомоти милитсия дар ҳудуди Тоҷикистони Шимолӣ солҳои 1917-1923-ро фаро мегирад. Дар ин давра мақомоти милитсия дар вазъияти зиддияти шадиди сиёсӣ ва сарқӯб

кардани муқобилати босмачиён ва дигар унсурҳои ақсулинкилобӣ амал мекарданд. Ба ин давра танзими ноқофии ҳуқуқи фаъолияти мақомоти милитсияи ихтиёрӣ ва штатӣ хос аст. Дар ин давра фаъолияти милитсия асосан ба таъмини сиёсати ҷазодиҳӣ нигаронида шудааст. Дар раванди барқарор намудани ҳокимияти шӯравӣ ва мубориза бо босмачигарӣ дар ҳудуди Тоҷикистони Шимолӣ мақомоти милитсия тағйир ва такмил меёфтанд. Ҳарбикунонии чузӯу томҳои милитсия идома меёфт, онҳо бештар мутамаркиз мешуданд, таъминоти моддио техникашон бехтар мегардид. Дар шароити сохтмони осоишта ва барқарор кардани хочагӣ намояндагони милитсияи шӯравӣ ҳамчунин дар гузаронидани корҳои фаҳмондадиҳӣ байни, аҳоли дар бораи вазифаю сиёсати ҳокимияти шӯравӣ низ фаъолона иштирок мекарданд.

Давраи солҳои 1924-1929, ки дар тӯли он раванди такмили фаъолияти мақомоти милитсия амалӣ мегардид, бо заиф шудани сиёсати ҷазодиҳӣ ва таъкибот дар иртибот бо пурра барқарор шудани ҳокимияти шӯравӣ дар қаламрави чумхурӣ тавсиф карда мешавад. Дар ин давра фаъолияти мақомоти милитсия қатъан аз ҷониби қонун танзим мегардид.

Дар шаҳру деҳоти Тоҷикистони Шимолӣ оид ба такмили мақомоти ҳифзи ҳуқуқ кори зиёд ба анҷом расонида шуд: милитсионерҳо савод мебароварданд, дар курсҳои ҳайати фармондеҳӣ таҳсил мекарданд, санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, усулҳои тафтиш ва таҳқиқи парвандаҳои ҷиноӣ, коргузорӣ, баҳисобгирии сарулибоси хизматӣ ва аслиҳа, ҳисоби оморӣ руҳдодхоро меомӯхтанд.

Миқдори қами дастаҳои босмачиён, ки то ин замон торумор карда нашуда буданд, ҷанбаи идеологияшонро аз даст дода, ба дастаҳои роҳзанон табдил ёфтаанд. Ба ин давра тағйирёбии мусбати сохтори мақомоти милитсия, мустақамшавии фаъолияти он, қабули санадҳои меъёрий, ки фаъолияти мақомоти милитсияро танзим мекунанд, хос аст. Дар ин давраи таърихаш милитсия бо таъмини қонуният ва адолати иҷтимоӣ, мубориза бо ҷинояткорӣ, таъмини тартиботи ҷамъиятӣ, мубориза бо бепарасторӣ, ҳанногӣ, саботаж машғул буд. (8, с.70-77).

Бинобар ин дар солҳои 1924-1929 милитсияи Тоҷикистони Шимолӣ дар низоми мақомоти ҳокимияти иҷроия ҷойи пайдори худро ёфтааст. Мақоми милитсияро Конституцияи ИҶШС ва як қатор санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, ки ба чузӯу томҳои милитсия ҳуқуқи ҳомили ваколатҳои давлатию ҳокимиятӣ оид ба ҳифзи тартибот буданро додаанд, танзим мекунанд.

ПАЙНАВИШТ:

1. Раҳмон Э. Суханронӣ дар маҷлиси тантанавӣ ба муносибати Рӯзи милитсияи тоҷик 10.11.2018, шаҳри Душанбе / Раҳмон Э. // Қонун ва ҷома. - 2018.- 15 ноябр. № 46(498).-8 с.
2. Раҳмонов Э.Ш. Тоҷикон дар оинаи таърих. Аз Ориён то Сомониён / Э.Ш. Раҳмонов. - Душанбе: Ирфон, 2019 с. – 699 с.
3. Борьба за установление и упрочение советской власти в Ходженском уезде (1917-1920 гг.): Сб. док. – Ленинабад, 1957. – 135 с.
4. Джалолов Т.А. На страже народных интересов (Из истории борьбы за установление власти Советов в Туркестане в период 1918- 1924 гг.) / Т.А. Джалолов.- Ташкент: Госиздат Узбекской ССР, 1963. – 78 с.
5. Документ Ходженского уездного управления об охране общественного порядка. Согдийский филиал ЦГА РТ. Ф.2. Оп.1. Д.11.
6. Таджикиская милиция: история и современность часть первая. – Душанбе, 2002. - С.58-60.
7. Назаров Н.Дж. Организационно-правовые основы создания и развития таджикской милиции (1917-1945гг). Книга 1 / Назаров Н.Дж.- Душанбе: Эр-граф, 2009. - 214 с.

8. *Хокироев А.Ю., Қосимов О.А. Баъзе ҷиҳатҳои бавучудой ва ташаккулёбии таърихӣ-ҳуқуқии шӯъбаи кофтукови ҷиноятӣ дар Осиеи Миёна (с.с 1918-1924).* / Хокироев А.Ю., Қосимов О.А. // *Осори Академияи ВҚД Ҷумҳурии Тоҷикистон.* 2014.- №1(21). С.77.
9. *Розикзода А. Ш. Становление милиции Таджикистана / Розикзода А. Ш. / Монография – Душанбе: Академия МВД Республики Таджикистан, 2011. – С.23.*

Reference Literature:

1. **Rahmon E.** *The Speech Made at the Sitting of Majlis on the Occasion of the Day of Tajik Militia 10.11.2018 in Dushanbe// Law and Society.* 2018, November 15, №46 (498). 8pp.
2. **Rahmon E.** *Tajikistan in the Mirror of History. From Aryans to Somonids// E.Sh.Rahmon.* Dushanbe: Cognition. 2019 – 699pp.
3. *The Struggle for Establishment and Consolidation of the Soviet Power in Khodzhent Uyezd (1917-1920). Collection of Reports.* – Leninabad, 1957. – 135pp.
4. **Djalilov T.A.** *On the Guard of People's Interests from the History of the Struggle for an Establishment of the Power of Soviets in Turkestan in the Period of 1918 – 1924// T.A.Djalilov.* – Tashkent: Gosizda of the Uzbek SSR. 1963. – 786pp.
5. *The Document of Khodzhent Uyezd Managerial Office on Social Order Guard. Sughdian Branch of TR Central State Archive. F.2; inv.1; case 11*
6. *Tajik Militia: History and Comporanecity. Part one.- Dushanbe. 2002.- pp. 58 – 60*
7. **Nazarov N. Dj.** *Legal – Organizational Grounds of Creation and Development of Tajik Militia (1917 – 1945). Book one.* –Dushanbe: Er – Graph. 2009. - 214 pp.
8. **Khokiroev A. Yu., Kosimov O. A.** *Some Historical – Legal Aspects of Upspringing and Formation of the Criminal – Investigative Department in Middle Asia (1918 – 1924): The Works of the Academy under T R Ministry of Internal Affairs.* 2014, № 1 (21). – p. 77
9. **Rozikzoda A. Sh.** *Formation of Tajikistan Militia. Monograph. Dushanbe. Tajikistan Republic MIA Academy.* 2011. – p.23